

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

21 февруари 2013 година *

„Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори —
Служебно разглеждане от националния съд на неравноправния характер на дадена клауза —
Задължение за националния съд, който е установил служебно неравноправния характер на
дадена клауза, да поиска от страните да представят становищата си, преди да изведе
последниците от тази констатация — Договорни клаузи, които трябва да се вземат предвид при
преценката на неравноправния характер“

По дело C-472/11

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Fővárosi Bíróság
(понастоящем Fővárosi Törvényszék) (Унгария) с акт от 16 юни 2011 г., постъпил в Съда на
16 септември 2011 г., в рамките на производство по дело

Banif Plus Bank Zrt

срещу

Csaba Csipai,

Viktória Csipai,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: г-н А. Tizzano, председател на състав, г-н М. Plešič, г-н Е. Levits, г-н М. Safjan и
г-жа М. Berger (докладчик), съдии,

генерален адвокат: г-н Р. Mengozzi,

секретар: г-жа А. Impellizzeri, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от
12 септември 2012 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за Banif Plus Bank Zrt, от Е. Héjja, ügyvéd,
- за унгарското правителство, от г-н М. Z. Fehér и г-жа К. Szíjjártó, в качеството на
представители,
- за испанското правителство, от г-н S. Martínez-Lage Sobredo, в качеството на представител,

* Език на производството: унгарски.

— за словашкото правителство, от г-н М. Kianička, в качеството на представител,
— за Европейската комисия, от г-н В. Simon и г-н М. van Beek, в качеството на представители,
предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,
постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 6 и 7 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г, глава 15, том 2, стр. 273, наричана по-нататък „Директивата“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между Banif Plus Bank Zrt (наричана по-нататък „Banif Plus Bank“) и съпрузите Csírai относно плащането на суми, дължими по договор за заем, в случай на предсрочно разваляне на договора от институцията заемодател поради поведение, за което отговорност носи заемателят.

Правна уредба

Право на Съюза

- 3 Член 3, параграф 1 от Директивата определя неравноправната клауза по следния начин:
„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията [на страните], произтичащи от договора“.
- 4 По отношение на анализа на неравноправния характер на дадена клауза член 4, параграф 1 от Директивата уточнява:
„Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича“.
- 5 По отношение на последиците от установяването на неравноправния характер на дадена клауза член 6, параграф 1 от Директивата предвижда:
„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

6 В член 7, параграф 1 от Директивата се добавя:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите [продавачи или доставчици] съществуват подходящи и ефективни мерки за [преустановяване] на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Национално право

7 Съгласно член 209, параграф 1 от Гражданския кодекс „общите условия на договорите и клаузите на потребителски договор, които не са уговорени индивидуално, са неравноправни, в случай че противно на изискванията за добросъвестност и лоялност установяват произтичащите от договора права и задължения едностранно и необосновано във вреда на страната, която не е изготвила клаузите“.

8 Член 209/A, параграф 2 от Гражданския кодекс предвижда, че такива клаузи са нищожни.

9 Член 2, буква j) от Правителствен декрет № 18/1999 от 5 февруари 1999 г. относно клаузите, които следва да се считат за неравноправни в потребителските договори, предвижда, че:

„до доказване на противното за неравноправни [...] се считат по-специално клаузите, които

[...]

j) задължават потребителя да плати прекалено голяма парична сума, ако не изпълни задълженията си или не направи това в съответствие с договора“.

10 Съгласно член 3, параграф 2 от Закон № III от 1952 г. за Гражданскопроцесуалния кодекс при липсата на законова разпоредба в обратен смисъл съдът е обвързан от исканията и правните доводи на страните.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

11 На 16 юни 2006 г. г-н Csipai сключва договор за заем с Banif Plus Bank, който изтича на 15 юни 2012 г.

12 Клауза 29 от предварително изготвения от Banif Plus Bank договор предвижда, че ако договорът бъде развален предсрочно поради договорно неизпълнение на заемателя или поради каквато и да е друга причина, свързана с поведение, за което той носи отговорност, заемателят трябва да плати освен мораторните лихви и разноските и цялата сума на всички оставащи погасителни вноски. Посочените вноски включват освен главницата и договорените лихви по заема и застрахователната премия.

13 Г-н Csipai за последен път плаща погасителна вноска през февруари 2008 г. Banif Plus Bank разваля договора и иска от заемателя да плати оставащите суми на основание клауза 29 от договора. Тъй като г-н Csipai не изпълнява това искане, Banif Plus Bank подава жалба срещу него, а въз основа на нормите на семейното право — и срещу съпругата му.

14 В рамките на висящото пред него производство Pesti Központi kerületi bíróság (Районен съд, Pest) в качеството си на първоинстанционен съд уведомява страните, че счита клауза 29 за неравноправна и ги кани да изразят становището си по този въпрос. Г-н Csipai изтъква, че счита за прекалени претенциите на Banif Plus Bank и че признава единствено основателността на главницата. Banif Plus Bank оспорва неравноправния характер на въпросната клауза.

- 15 С решение от 6 юли 2010 г. Pesti Központi kerületi bíróság осъжда г-н Csipai да заплати на Banif Plus Bank сума, която да бъде изчислена, без да се прилага клауза 29 от договора.
- 16 Banif Plus Bank обжалва това решение. При тези обстоятелства Fővárosi Bíróság решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
- „1) В съответствие ли са с предвиденото в член 7, параграф 1 от Директивата [...] действията на национален съд, който при установяването на неравнопавна договорна клауза и при положение че страните не са направили искане в този смисъл, ги уведомява, че счита за нищожно четвъртото изречение от клауза 29 от общите условия на сключения между страните в производството договор за заем? Нищожността се основава на нарушение на законовите разпоредби, и по-конкретно на [член] 1, [параграф] 1, буква с) и [член] 2, буква j) от Правителствен декрет № 18/1999 [...]?
- 2) Във връзка с първия въпрос може ли съдът да изисква от страните в производството да направят изявление относно споменатата договорна клауза, така че да се изведат правните последици от евентуално неравнопавния характер на клаузата и да се постигнат предвидените в член 6, параграф 1 от Директивата цели?
- 3) При гореспоменатите обстоятелства допустимо ли е при разглеждането на неравнопавната договорна клауза съдът да разгледа всяка договорна клауза, или може да разгледа само тези клаузи, на които сключилата договор с потребителя страна основава жалбата си?“

По преюдициалните въпроси

По първия и втория въпрос

- 17 С първия и втория си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директивата трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат или, обратното, че допускат възможността националният съд, който е констатирал служебно неравнопавния характер на договорна клауза, да уведоми страните, че е установил наличието на нищожна клауза, и да ги покани да направят изявление в това отношение.
- 18 От документите по преписката следва, че тези въпроси са свързани с наличието в националното право на разпоредба, според която съдът, установил служебно нищожността на договорна клауза, трябва да уведоми за това страните и да им даде възможност да направят изявление относно евентуалната констатация на недействителността на въпросното правоотношение, при липсата на което той не може да прогласи нищожността.
- 19 За да се отговори на тези въпроси, е важно да се припомни, че въведената с Директивата система на защита всъщност се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на възможностите си да преговаря, така и на степента си на информираност, като това положение води до приемане от негова страна на условията, установени предварително от продавача или доставчика, без да може да повлияе на съдържанието им (вж. по-специално Решение от 6 октомври 2009 г. по дело Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, Сборник, стр. I-9579, точка 29 и Решение от 14 юни 2012 г. по дело Banco Español de Crédito, C-618/10, точка 39).
- 20 С оглед на това положение на по-слаба страна член 6, параграф 1 от Директивата предвижда, че неравнопавните клаузи не са обвързващи за потребителя. Както следва от съдебната практика, касае се за императивна разпоредба, целяща замяната на формалното равновесие, което

договорът установява между правата и задълженията на съдоговорителите, с действително равновесие, което може да възстанови равенството между тях (вж. по-специално Решение от 9 ноември 2010 г. по дело VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, Сборник, стр. I-10847, точка 47 и Решение по дело Banco Español de Crédito, посочено по-горе, точка 40).

- 21 За да се осигури защитата, която се цели с Директивата, Съдът вече многократно е подчертавал, че неравноправното положение на потребителя спрямо продавача или доставчика може да се компенсира само с положителна и външна по отношение на самите страни по договора намеса (вж. по-специално Решение по дело VB Pénzügyi Lízing, точка 48 и Решение по дело Banco Español de Crédito, точка 41, посочени по-горе).
- 22 В светлината на тези съображения Съдът е приел, че националният съд е длъжен да преценява служебно неравноправния характер на договорна клауза, която попада в приложното поле на Директивата, и по този начин да компенсира съществуващата между потребителя и продавача или доставчика неравнопоставеност (вж. по-специално Решение по дело VB Pénzügyi Lízing, точка 49 и Решение по дело Banco Español de Crédito, точка 42, посочени по-горе).
- 23 Ето защо, така възложената от правото на Съюза на националния съд роля в разглежданата област не се ограничава само до правото да се произнесе относно евентуално неравноправния характер на договорна клауза, но включва и задължението служебно да разгледа този въпрос, когато са налице необходимите за това правни и фактически обстоятелства (вж. по-специално Решение от 4 юни 2009 г. по дело Pannon GSM, C-243/08, Сборник, стр. I-4713, точка 32 и Решение по дело Banco Español de Crédito, посочено по-горе, точка 43).
- 24 В това отношение в отговор на преюдициално запитване, отправено от национална юрисдикция, която се произнася в състезателно производство между потребител и продавач или доставчик, Съдът постановява, че тази юрисдикция трябва служебно да събере доказателства, за да установи дали клауза, която е включена в договор между продавач или доставчик и потребител, попада в приложното поле на Директивата, и ако това е така, да прецени служебно евентуалния неравноправен характер на тази клауза (вж. в този смисъл Решение по дело VB Pénzügyi Lízing, точка 56 и Решение по дело Banco Español de Crédito, точка 44, посочени по-горе).
- 25 Що се отнася до последиците, които трябва да се изведат от констатирането на неравноправния характер на клаузата, член 6, параграф 1 от Директивата изисква държавите членки да предвидят, че такава клауза не е обвързваща за потребителите „при условията на тяхното национално право“.
- 26 В това отношение следва да се припомни, че при липсата на правна уредба на Съюза в тази област процесуалните правила относно съдебните производства, предназначени да гарантират защитата на правата, които страните в процеса черпят от правото на Съюза, се определят във вътрешния правен ред на държавите членки по силата на принципа за процесуалната автономия на последните. Този правила обаче не трябва да са по-неблагоприятни от прилаганите към подобни вътрешни положения (принцип на равностойност), нито да са определени така, че да правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Съюза (принцип на ефективност) (вж. в този смисъл Решение по дело Asturcom Telecomunicaciones, точка 38 и Решение по дело Banco Español de Crédito, точка 46, посочени по-горе).
- 27 Що се отнася до задължението да се гарантира ефективността на предвидената в Директивата защита, свързана със санкционирането на неравноправна клауза, Съдът вече е уточнил, че националният съд трябва да изведе всички последици, произтичащи съгласно националното право от заключението за неравноправност на клаузата, за да гарантира, че тя не е обвързваща за потребителя (Решение по дело Asturcom Telecomunicaciones, посочено по-горе, точка 59). Съдът обаче уточнява, че националният съд не е длъжен по силата на Директивата да откаже

да приложи разглежданата клауза, ако, след като е бил информиран за това от посочения съд, потребителят не възнамерява да се позовава на нейния неравноправен и необвързващ характер (вж. Решение по дело Rannon GSM, посочено по-горе, точки 33 и 35).

- 28 От тази съдебна практика следва, че за да е напълно ефективна предвидената от Директивата защита, е необходимо националният съд, който е констатирал служебно неравноправния характер на дадена клауза, да може да изведе всички последици от тази констатация, без да чака потребителят, който е информиран за правата си, да направи изявление, с което иска отмяна на посочената клауза.
- 29 Като прилага правото на Съюза обаче, националният съд трябва да спазва и изискванията за ефективна съдебна защита на правата, които страните в процеса черпят от правото на Съюза, така както е гарантирана от член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз. Сред тези изисквания фигурира принципът на състезателност, който е част от правото на защита и който националният съд трябва да спазва, когато решава спор въз основа на съображение, което е разгледано служебно (вж. в този смисъл Решение от 2 декември 2009 г. по дело Комисия/Ирландия и др., C-89/08 P, Сборник, стр. I-11245, точка 50, както и точка 54).
- 30 Съдът е постановил също, че поначало принципът на състезателност не само предоставя на всяка от страните в процеса правото да се запознае с доказателствата и със становищата, представени на съда от нейния противник, и да ги обсъди, но предполага и правото на страните да се запознаят с правните основания, които съдът повдига служебно и на които възнамерява да основе решението си, и да ги обсъдят. Съдът подчертава, че за да бъдат изпълнени изискванията, свързани с правото на справедлив съдебен процес, е необходимо страните да са се запознали и да могат да обсъдят в състезателно производство както фактическите, така и правните обстоятелства, които са от решаващо значение за изхода на спора (вж. Решение по дело Комисия/Ирландия и др., посочено по-горе, точка 55, както и точка 56).
- 31 От това следва, че ако националният съд, след като установи въз основа на фактическите и правните елементи, с които разполага или които са му станали известни в резултат на служебно предприетите от него за тази цел мерки по събиране на доказателства, че дадена клауза попада в приложното поле на Директивата, констатира след служебно извършена от него преценка, че клаузата има неравноправен характер, той е длъжен по принцип да уведоми за това страните по спора и да ги покани да обсъдят този въпрос при условията на състезателност по предвидения от националните процесуални разпоредби ред.
- 32 Разглежданата в главното производство национална разпоредба, съгласно която съдът, който е констатирал служебно наличието на нищожна договорна клауза, трябва да уведоми за това страните и да им даде възможност да направят изявление относно евентуалната констатация на недействителността на съответното правоотношение, отговаря на това изискване.
- 33 В случай на служебно констатиране на неравноправния характер на дадена клауза задължението да се уведомят страните и да им се даде възможност да изразят становището си не може да продължава да се счита само по себе си за несъвместимо с принципа на ефективност, който урежда прилагането от държавите членки на правата, предоставени от правния ред на Съюза. Всъщност безспорно е, че този принцип трябва да се прилага, като се вземат предвид по-специално принципите, които стоят в основата на националната съдебна система, като принципа за гарантиране на правото на защита, част от който е принципът на състезателност (вж. в този смисъл Решение по дело Asturcom Telecomunicaciones, посочено по-горе, точка 39).

- 34 При тези обстоятелства следва да се приеме, че като е поканил в рамките на главното производство както финансовата институция жалбоподател, така и потребителя ответник по това производство да представят становищата си относно неравноправния характер на спорната клауза, запитващата юрисдикция е спазила принципа на състезателност, без да засегне ефективността на предвидената в Директивата защита в полза на потребителя.
- 35 Предоставената на потребителя възможност да изрази становището си по този въпрос съответства и на задължението на националния съд, така както бе припомнено в точка 25 от настоящото решение, да отчете евентуално желанието на потребителя, който, макар да знае, че неравноправната клауза е необвързваща, не иска премахването ѝ, като по този начин одобрява доброволно и напълно информирано въпросната клауза.
- 36 Следователно на първия и втория въпрос трябва да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директивата трябва да се тълкуват в смисъл, че за да може да изведе последиците от констатирането на неравноправния характер на договорна клауза, националният съд, който е направил служебно тази констатация, не е длъжен да чака потребителя, който е информиран за правата си, да направи изявление, с което иска отмяна на посочената клауза. Принципът на състезателност обаче поначало изисква националният съд, който е констатирал служебно неравноправния характер на договорна клауза, да уведоми за това страните по спора и да им даде възможност да обсъдят този въпрос при условията на състезателност по предвидения от националните процесуални разпоредби ред.

По третия въпрос

- 37 С третия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали Директивата трябва да се тълкува в смисъл, че допуска или дори изисква при разглеждането на неравноправната договорна клауза националният съд да разгледа всяка договорна клауза, или, напротив, трябва да ограничи разглеждането само до тези клаузи, на които е основана жалбата, с която е сезиран.
- 38 Най-напред трябва да се посочи, че от преписката е видно, че в делото по главното производство жалбата, подадена от Banif Plus Bank срещу съпрузите Csipai, се основава на клауза 29 от сключения договор за заем и че определянето на това дали тази клауза има неравноправен характер е от решаващо значение за решението, което трябва да се постанови относно плащането на различните обезщетения, търсени от Banif Plus Bank.
- 39 Следователно третият въпрос трябва да се тълкува в смисъл, че запитващият съд иска да се установи дали при преценката на неравноправния характер на клаузата, върху която се основава жалбата, може или трябва да се държи сметка за останалите клаузи от договора.
- 40 Съгласно член 3, параграф 1 от Директивата дадена клауза се счита за неравноправна в случаите, когато въпреки изискването за добросъвестност тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора. Съгласно член 4, параграф 1 от същата директива тази преценка трябва да се извърши, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.
- 41 Следователно на третия въпрос следва да се отговори, че при преценката на евентуално неравноправния характер на договорната клауза, на която се основава жалбата, националният съд, който е сезиран с тази жалба, трябва да вземе предвид всички останали клаузи на договора.

По съдебните разноси

42 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноси. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

- 1) Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че за да може да изведе последиците от констатирането на неравноправния характер на договорна клауза, националният съд, който е направил служебно тази констатация, не е длъжен да чака потребителят, който е информиран за правата си, да направи изявление, с което иска отмяна на посочената клауза. Принципът на състезателност обаче поначало изисква националният съд, който е констатирал служебно неравноправния характер на договорна клауза, да уведоми за това страните по спора и да им даде възможност да обсъдят този въпрос при условията на състезателност по предвидения от националните процесуални разпоредби ред.
- 2) При преценката на евентуално неравноправния характер на договорната клауза, на която се основава жалбата, националният съд, който е сезиран с тази жалба, трябва да вземе предвид всички останали клаузи на договора.

Подписи